

विचारश्चेति प्रथमंसमादधानस्य प्रागननुष्ठितयोगस्य योगिनः आदितः आदौ विचारो विचाराख्यं ध्यानं विवेकाख्यं वितर्काख्यं वा उपजायतेऽधिकारभेदेन तथाहि मय्यमानां सुक्ष्मे मनः कल्पिते पीतांबरादिधि
महेचेतसः प्रणिधानं विचारः सोऽभिद्विविधः स विचारनिर्विचारभेदात् तत्रयदाशब्दतदर्थोल्लेखपूर्वकं भावनाप्रवर्तते स आद्यः तदुल्लेखं विना द्वितीयः अयमेव स्यूलांबनस्य वितर्कस्य सवितर्कनिर्वितर्काख्य
स्य द्वैविध्यप्रकारेभेदेऽधमाधिकारियोग्यः ननु विचारे वितर्कत्रयानसिक्तोऽनैतिको वा मूर्तिरेवालंबनं तस्याश्च ध्याने न कोटिभृगवत्तत्साहचर्यमेव प्राप्यं न तु कैवल्यमिति तावत्प्रायाविति चेत् सत्यं द्विविधं ध्या
नं भावनाप्रगियानं च तत्राद्यं सिद्धं कल्पितं वा विषयमधिकृत्य प्रवर्तते न वस्तुतस्वमवश्यमपेक्षते द्वितीयं युयथागृह्यमाणे मणीपरोपदिष्टस्वाज्ञाततद्गतविशेषावगतयेतदेव क्षुः घलेन प्रणिधोयत इति प्रणिधानं वस्तु
तत्त्वविषयं तत्रयथा रूढिकः स्वतः शुद्धः जपाकुसुमसान्निध्यात् मध्यमस्य तत्रैवरक्तः रूढिक इत्यध्यासः अधमस्य रूढिकं शाश्वतमोषेण तत्रैव पद्मरागत्वाध्यासः तत्रैव मूढतमस्य चंद्रिकायां इंद्रनीलत्वाध्यासः
एवं चिदात्मा स्वतः शुद्धो माया सान्निध्यादीराः तत्रैव ब्रह्मभावप्रमोषे सति अविद्यया सूत्रात्माध्यासः तत्रापि अविद्याप्राबल्ये सति विराडध्यासः तत्र वस्तुनिचितं प्रणिधित्ततः क्रमेण उत्तरोत्तराध्यासनिवृत्तौ
पूर्वपूर्वाध्यासोऽवतिष्ठते सर्वात्मना त्वज्ञाननिवृत्तौ रूढिकमणिवदनुपाधि आत्मतत्त्वप्रकाशते तत्र विचारेण मूर्त्याकारतां नीति चेत् मूर्तेरैकैकावयवव्यागेन स्मितमात्रं पदनखचंद्रमात्रं वाभावयेत तत्तत्पित्य
क्कागुरुकृत्युक्त्या विराजिमनो धारयेत् तत उक्तक्रमेण निर्गुणप्रतिपत्तिः तथा वितर्कालंबने स्थूलप्रतिमायां प्रणिधीयमानं चिंततत्त्वोपगंभवति तथाहि प्रतिमाया विराडूपे चेतने पुंसि स्थाणुवदध्यस्तत्वेनाचे

विचारश्च विवेकश्च वितर्कश्चोपजायते ॥ मुनेः समादधानस्य प्रथमं ध्यानमादितः ॥ १५ ॥

तनतांगतायास्तत्त्वंचैतन्यमेव तद्यथा तीव्राभिविवेशेन निरोक्ष्यमाणं शुक्तिरजतं तिरोधीयते शुक्तिश्च प्रकाशते एवमीश्वरत्वेन चित्यमानायाः मूर्तेर्जडत्वं तिरोधीयते चैतन्यं चाविर्भवति अतएव बाणादयः
स्वाराध्यैः शिवादिभिः सहव्यवहरंतीति बहुलमुपाख्यायते तथाचेतनमूर्तेरपितत्त्वं विश्वरूपमेव तन्निरीक्षणे तदेव विश्वरूपमाविर्भवति यदपश्यद्यशोदाकृष्णमुखे यच्चाजुर्जनः कृष्णशरीरे तदिदं वितर्कजं प्रत्यक्षं
प्रकृत्योक्तं योगभाष्ये तत्परंप्रत्यक्षं तच्च श्रुतानुमानयोर्बीजमिति तथा निर्विचारपरिपके पिसावद्वयं सूत्रितं निर्विचारवैशारद्येऽध्यात्मप्रसादः ऋतं भरातत्र प्रज्ञेत्यादिना ततः पुनरुक्तक्रमेण निर्गुणप्रतिपत्तिः तत्रयदा
देहविस्मरणेन बाह्यमूर्त्याकारं चेतः सर्वात्मना भवति तदास्य भृंगो भूतस्य कीटस्य कीटभाव इवास्वजीवभावो निवर्तते केवलमूर्त्याकारो भवति सेयं महाविदेहानामधारणा यांप्रकृत्यसूत्रितं बहिरकल्पितावृत्ति
महाविदेहांतसंयमालकाशावरणक्षयइति उक्तौ विचारवितर्कौ व्यक्तालंबनौ मध्यमाधमयोग्यौ अव्यक्तालंबनाविप्लोसानंदसांस्मितौ उत्तमात्युत्तमयोग्यौ तत्रगुरुकृत्युक्त्याऽव्यक्ते चिंतं धारयतोत्यंतं देहवि
स्मरणे सति अहमेवेदं सर्वोस्मीति श्रुतिप्रसिद्धाः सार्वभौम्यसार्वकाम्यादय ईश्वरगुणा उपतिष्ठन्ते उत्तमस्य सोयंसानंदः तेषां प्रविलापनेनास्मितामात्रमवशिष्यते सोयं सांस्मितः सत्पुरुषान्यताख्यातिसंज्ञोत्पद्यमं
थिभेदोत्रविवेकशब्देनोच्यते सचात्युत्तमस्य परवैराग्यवतो नष्टाशेषभोगवासनस्य ऐश्वर्याविर्भावविनापि भवतीति मुख्यः सानंदस्याप्यत्रैवांतर्भावविवक्षित्वा चिंतयमेवोक्तं विचारश्च विवेकश्च वितर्कश्चेति तदेतद
व्यक्तमालंबनं निद्रादौ जागरस्यति यो भाव उपजायते तं भावं भावयन्त्याज्ञाः सुरवमक्षय्यमभ्युतइति शास्त्रे स्पष्टमुक्तमपि गुरुपदेशं विना दुर्गमं क्लेशसाध्यं च देहाभिमानवतां यथोक्तं क्लेशोधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्त
चेतसामिति एतेन प्राणालंबनागतिर्व्यक्ताव्यक्तोभयालंबनज्ञेया एतासु च तत्तत्त्वपियोगविधासु वितर्कस्थूलसूक्ष्मकारणचैतन्यैरनुगतः विचारः सूक्ष्मकारणचैतन्यैस्त्रिभिरेव विवेकः कारणचैतन्याभ्यामेव नि
र्वाजस्तु कैवल्यरूपः कलभूतइति साधनरूपेण न गणितइत्यलं पल्लवितेन ॥ १५ ॥